

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาปัญหาการบริหารงานระดับก่อนประถมศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในหมู่บ้านในโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย จังหวัดสระแก้วนี้ ผู้วิจัยได้เสนอเอกสารและงานวิจัยในเรื่องต่อไปนี้

1. การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา
2. การบริหารงานระดับก่อนประถมศึกษา ของโรงเรียนประถมศึกษา
3. ขอบข่ายการบริหารงานของโรงเรียนประถมศึกษา
4. ความเป็นมาของโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเอง
5. โรงเรียนประถมศึกษาในหมู่บ้านในโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย จังหวัดสระแก้ว
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

ปัจจุบันการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเด็กทุกคน เพราะเป็นการเตรียมตัวในระยะต้นของชีวิตก่อนที่จะเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา การศึกษาระดับนี้ มุ่งจัดให้เด็กวัย 3-5 ปี ซึ่งเป็นวัยสำคัญในการวางรากฐานของชีวิต เพราะเป็นช่วงที่มีการพัฒนาการอย่างรวดเร็วทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ตลอดจนบุคลิกภาพ อันเป็นวัยพัฒนาต่อเนื่องมาจากวัยทารก ดังนั้น เด็กวัย 3-5 ปี จึงควรได้รับการเตรียมความพร้อมในทุกด้านของการพัฒนา และให้เป็นไปอย่างถูกทิศทางและต่อเนื่อง เพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญในอนาคต (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2536: 26)

หลักการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ดำเนินการจัด และจัดทำแผน การจัดประสบการณ์ในระดับก่อนประถมศึกษา โดยพิจารณาจากหลักปรัชญา ทฤษฎี และ แนวความคิดการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาดังต่อไปนี้

1. ประสบการณ์ที่จัดให้เด็กต้องส่งเสริมการพัฒนาของเด็กทุกด้าน
2. ประสบการณ์ที่จัดให้เด็กต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลตามความ-
ต้องการ ความสนใจ ความสามารถ ตามระดับการพัฒนาของเด็ก
3. เด็กต้องเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง โดยการเล่น และการลงมือปฏิบัติด้วย
ตนเอง และสร้างความรู้
4. สภาพแวดล้อมเร้าความสนใจ และส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ เพื่อให้เกิดการพัฒนา
ครบทุกด้าน
5. บุคลากรต้องมีคุณลักษณะเอื้อต่อการเสริมสร้างพัฒนาเด็ก และมีทักษะการจัด
ประสบการณ์การเรียนรู้
6. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในโรงเรียน เด็กและผู้ปกครองต้องเป็นไปในทาง
เสริมสร้างการพัฒนาเด็ก

แนวคิดเหล่านี้ได้มีอิทธิพลต่อแนวคิดในการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กระดับอนุบาล ทั้ง 4 ด้าน คือ ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา (สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ, 2538: 16)

การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ในข้อ 3.1 ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาระดับก่อน ประถมศึกษา เป็นการศึกษาในลักษณะของการอบรมเลี้ยงดู และพัฒนาความพร้อมของเด็ก ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ บุคลิกภาพ และสังคม เพื่อเข้ารับการศึกษา ต่อไป

การจัดการศึกษาระดับนี้ขึ้นอยู่กับสภาพของแต่ละพื้นที่ และกลุ่มเป้าหมาย โดยมี นโยบายการศึกษาระบุไว้ใน ข้อ 3. ว่า ส่งเสริมให้เด็กก่อนประถมศึกษาทุกคนได้รับบริการ เตรียมความพร้อมอย่างน้อย 1 ปี ก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ, 2535: 12)

แผนพัฒนาการศึกษาชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ได้ระบุวัตถุประสงค์ไว้
ข้อที่ 1 ว่า เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนได้รับบริการพื้นฐานที่ครอบคลุม ตั้งแต่การ
เตรียมความพร้อมก่อนที่จะมีครอบครัว เด็กแรกเกิดควร ได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างถูกต้อง
อันเป็นการศึกษาของเด็กตั้งแต่ปฐมวัยเรื่อยมาจนถึงการศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่มีคุณภาพ
และกว้างขวางโดยเท่าเทียมกัน

เป้าหมายได้ระบุไว้ในข้อ 1. ว่า เด็กปฐมวัยทุกคนได้รับการเตรียมความพร้อม
อย่างน้อย 1 ปี ก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษาก่อนปี พ.ศ. 2544 และขยายปริมาณการ
เข้ารับบริการการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาของเด็กปฐมวัย (3-5 ปี) จากร้อยละ 65 เป็น
ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 90 ในปี พ.ศ. 2544

แนวทางและมาตรการได้ระบุไว้ในข้อ 1. ว่า การขยายบริการการเตรียมความพร้อม
แก่เด็กปฐมวัย โดย

1.1 รมรงค์ทางสังคม เพื่อให้เกิดความตระหนักว่า การลงทุนพัฒนาเด็กในช่วง
วัยนี้ เป็นการลงทุนขั้นพื้นฐานที่สำคัญ จะเอื้อให้การพัฒนาในช่วงต่อไปเป็นไปอย่างมี
ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลยิ่งขึ้น

1.2 รัฐและองค์กรทางสังคมสนับสนุนให้เด็กได้รับอาหารหลัก อาหารเสริม
และนมอย่างเพียงพอและมีคุณภาพ โดยมีมาตรการเสริมเป็นพิเศษ สำหรับเด็กที่อยู่ในภาวะ
ทุพโภชนา และเด็กที่ด้อยฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม

1.3 ส่งเสริม สนับสนุนเตรียมความพร้อมอย่างมีมาตรฐานแก่เด็กปฐมวัย ใน
รูปแบบที่หลากหลาย โดยดำเนินการเป็นกระบวนการร่วมกันระหว่างหน่วยงานรัฐ ชุมชน
และครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กด้อยโอกาส ให้ได้รับการบริการแบบให้เปล่า
(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2539: 60)

แผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ของสำนักงานคณะกรรมการ
การประถมศึกษาแห่งชาติ มีภารกิจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ตาม
พระราชบัญญัติ คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2523 แก้ไขเพิ่มเติม
(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มีวัตถุประสงค์ นโยบาย และมาตรการ ดังนี้

วัตถุประสงค์ ได้ระบุไว้ในข้อ 1. ว่า เพื่อให้เด็กที่มีอายุตั้งแต่ 4-6 ปี มีโอกาสได้รับ
การพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เต็มตามศักยภาพ มีคุณธรรม
จริยธรรม และมีความพร้อมในการเข้าเรียนระดับการศึกษาภาคบังคับ

นโยบายได้ระบุไว้ในข้อ 1. ว่า ขยายบริการการจัดการศึกษาระดับก่อนการศึกษาภาคบังคับ ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ ให้กับเด็กที่มีอายุ 3-5 ปี ได้รับการพัฒนาความพร้อมทุกด้าน ตามหลักสูตรอนุบาล 2 ปี และประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดพื้นที่และเป้าหมายที่รับผิดชอบ

มาตรการ ได้ระบุไว้ตามนโยบาย ข้อ 1. ว่า ประสานงานกับหน่วยงานในพื้นที่และชุมชน เพื่อร่วมกันกำหนดเขตบริการ ของแต่ละหน่วยงานให้ชัดเจน

ข้อ 2 สํารวจข้อมูลจำนวนประชากรแรกเกิดถึงอายุ 6 ปี ที่อยู่ในเขตบริการของโรงเรียน

ข้อ 3 เปิดขยายชั้นเรียนและห้องเรียนเพิ่มขึ้น รวมทั้งปรับปรุงหลักสูตร แนวปฏิบัติให้เอื้อต่อการให้โอกาสแก่เด็กวัยก่อนการศึกษาภาคบังคับ ได้เข้าเรียนอย่างทั่วถึง

ข้อ 4 จัดสรรงบประมาณด้านอาคารสถานที่ สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ เพื่อให้โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมพัฒนาความพร้อมได้ตามเกณฑ์มาตรฐานระดับก่อนประถมศึกษา รวมทั้งจัดปัจจัยที่จำเป็นสำหรับนักเรียนขาดแคลน เช่น เสื้อผ้า อาหารกลางวัน อาหารเสริม เครื่องใช้ อุปกรณ์ต่าง ๆ

ข้อ 5 ให้คณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัดมีอำนาจในการกำหนดรูปแบบวิธีการดำเนินงานที่สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น เพื่อให้สามารถจัดบริการให้กับเด็กได้อย่างเหมาะสม

นโยบายได้ระบุไว้ในข้อ 2. ว่า เร่งพัฒนาคุณภาพนักเรียนระดับก่อนการศึกษาภาคบังคับ เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการทุกด้านเต็มตามศักยภาพ และเตรียมความพร้อมในการเข้าเรียนในระดับการศึกษาภาคบังคับ โดยเน้นการปรับปรุงแนวการจัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดพัฒนากระบวนการคิด และการประสานสัมพันธ์เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กภายในครอบครัว

มาตรการ ได้ระบุไว้ตามนโยบาย ข้อ 2. ว่า ข้อ 1. จัดกิจกรรมตามแนวการจัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี

ข้อ 2. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง ในด้านการพัฒนากระบวนการคิด ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การใช้ประสาทสัมผัส และการใช้ภาษาในการสื่อความหมาย

ข้อ 3 จัดสรรวัสดุ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์ และปัจจัยพื้นฐาน ให้เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมการเตรียมความพร้อม

ข้อ 4 จัดบริการอาหารกลางวัน อาหารเสริม รวมทั้งการสร้างภูมิคุ้มกันโรค การป้องกันการขาดสารอาหารให้กับนักเรียนทุกคน

ข้อ 5 จัดกิจกรรมเพื่อประสานสัมพันธ์กับผู้ปกครอง ให้มีความรู้ ความเข้าใจ มีความตระหนัก และมีส่วนร่วมในการพัฒนาอบรมเลี้ยงดูเด็ก (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539: 1-2)

การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ดำเนินการโดยให้คำนึงถึงความพร้อมทั้งด้านอาคารสถานที่ บุคลากร และสถานที่ตั้ง ให้ใช้แนวและแผนการจัดประสบการณ์ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเป็นหลัก ทั้งในพื้นที่ทั่วไป และพื้นที่ที่ใช้ภาษาอื่นมากกว่าภาษาไทยเป็นหลัก ในการปรับแผนการจัดประสบการณ์ท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, ม.ป.ป.: 9)

2. การบริหารงานระดับก่อนประถมศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536: 3) ได้ให้ความหมายของการบริหารงาน ประกอบด้วย

1. วัตถุประสงค์ หรือเป้าหมาย
2. ปัจจัยบุคคล
3. ทรัพยากรการบริหาร
4. กระบวนการทางสังคม
5. ดำเนินงานร่วมกันระหว่างบุคคล ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป
6. อาศัยความร่วมมือร่วมใจ
7. ร่วมมือดำเนินการอย่างมีเหตุผล
8. มีการตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน
9. มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์

กิติ พยัคคานนท์ (2538: 20) ได้ให้ความหมายการบริหารงาน คือ การกระทำเพื่อให้กลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกัน ร่วมกันทำงานให้สำเร็จ บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า การบริหารงาน หมายถึง การร่วมมือกันดำเนินงานของกลุ่มบุคคล เพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ ตามแนวทางที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

การบริหารงานระดับก่อนประถมศึกษา จึงเป็นการร่วมมือดำเนินงานของกลุ่มบุคคลทางการศึกษา เพื่อเสริมสร้างและปูพื้นฐานการศึกษา และพัฒนาความพร้อมของเด็ก ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ บุคลิกภาพ และสังคม เพื่อรับการศึกษาคืบต่อไปได้ ตามแนวทางที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการบริหารงานระดับก่อนประถมศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ให้ใช้แนวทางการดำเนินการบริหารโรงเรียน ทั้ง 6 งาน ได้แก่ งานวิชาการ งานกิจการนักเรียน งานบุคคล งานธุรการ การเงิน และพัสดุ งานอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก และงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ควบคู่กับงานระดับก่อนประถมศึกษาในการบริหารการดำเนินงานและประเมินผล (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2538: 25) แม้โดยพื้นฐานหลักการบริหารการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาจะเป็นเช่นเดียวกับการบริหารการศึกษาระดับประถมศึกษา โดยการเพิ่มงานระดับก่อนประถมศึกษา แต่ก็มีลักษณะเฉพาะตัวในเรื่องของวัตถุประสงค์ และนโยบายการจัดการศึกษา

3. ขอบข่ายการบริหารงานของโรงเรียนประถมศึกษา

Fisk (อ้างใน ภิญญา สาทร, 2526; 203-204) ได้สรุปว่า งานบริหารการศึกษา มี 4 ประเภท คือ

1. การบริหารงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนที่สถานศึกษาตั้งอยู่
2. การบริหารงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการขยายงาน หรือการปรับปรุงโอกาสทางการศึกษา หรืองานวิชาการ
3. การบริหารงานทุกชนิด นับตั้งแต่การแสวงหา บรรจุ พัฒนาและปรับปรุงครู เจ้าหน้าที่ นักเรียน ตลอดจนการให้พ้นจากงาน หรือการออกจากสถานศึกษาของบุคลากรทุกประเภท
4. การบริหารงานธุรการ การเงิน อาคารสถานที่ บริเวณ และบริการต่าง ๆ

นพพงษ์ บุญจิตราคุลย์ (2534: 18) ได้สรุป การบริหารงานของโรงเรียน ดังนี้

1. การให้โอกาสทางการศึกษา และการปรับปรุงการศึกษาในโรงเรียน หรือ งานบริหารวิชาการ
2. การบริหารงานบุคลากรในโรงเรียน
3. การบริหารที่เกี่ยวกับชุมชน และการประชาสัมพันธ์โรงเรียน
4. การบริหารงานเกี่ยวกับอาคารสถานที่ ชุรการ การเงิน และการให้บริการ
5. การบริหารกิจการนักเรียน

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ยึดกรอบในการศึกษาวิจัย ตามขอบข่ายการบริหารงานโรงเรียน ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ซึ่งเป็นขอบข่ายงานที่กำหนดให้โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดเป็นแนวดำเนินการบริหารงานโรงเรียน ดังนี้

1. การบริหารงานวิชาการ
2. การบริหารงานบุคคล
3. การบริหารงานกิจการนักเรียน
4. การบริหารงานชุรการ การเงิน และพัสดุ
5. การบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก
6. การบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2536: 4)

การบริหารงานวิชาการ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536: 4) ได้ให้ความหมายของการบริหารงานวิชาการไว้ว่า การบริหารงานวิชาการ คือ การบริหารกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปรับปรุง พัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ส่งผลให้นักเรียนมีคุณลักษณะเป็นไปตามเป้าหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ

อมรชัย ดันติเมธ (2536: 43) สรุปไว้ว่า การบริหารงานด้านวิชาการ เป็นงานที่มีขอบเขตกว้างขวาง งานที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน ไม่ว่าจะเป็นในห้องเรียน หรือนอกห้องเรียนล้วนเป็นงานวิชาการทั้งสิ้น

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535: 16) ได้สรุปว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารสถานศึกษา โดยมีการจัดกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวกับการปรับปรุง พัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดี และมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

ภิญโญ สาธร (2526: 252) ได้กล่าวถึงงานบริหารวิชาการว่า หมายถึง กิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียนที่เกี่ยวกับการปรับปรุงการเรียนการสอนให้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพสูงสุด

จากความหมายของผู้ที่กล่าวไว้ข้างต้น พอสรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง กิจกรรมทุกชนิดที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน พัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะเป็นไปตามเป้าหมายของหลักสูตรให้ได้ผลดี และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535: 17) กล่าวถึง ขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการ ประกอบด้วยงานต่อไปนี้

1. การวางแผนเกี่ยวกับงานวิชาการ มีรายละเอียด ดังนี้
 - 1.1 แผนปฏิบัติงานวิชาการ
 - 1.2 โครงการสอน
 - 1.3 บันทึกการสอน
2. การจัดดำเนินงานเกี่ยวกับการเรียนการสอน มีการจัดเกี่ยวกับการเรียนการสอน ดังนี้
 - 2.1 การจัดตารางสอน
 - 2.2 การจัดชั้นเรียน
 - 2.3 การจัดครูเข้าสอน
 - 2.4 การจัดแบบเรียน
 - 2.5 การปรับปรุงการเรียนการสอน
 - 2.6 การฝึกงาน
3. การจัดบริการเกี่ยวกับการเรียนการสอน ได้แก่ งาน
 - 3.1 การจัดสื่อการเรียนการสอน
 - 3.2 การจัดห้องสมุด
 - 3.3 การนิเทศการสอน
4. การวัดและประเมินผล

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536: 4) ได้ให้งานวิชาการ มีข่ายงานดังนี้

1. งานด้านหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง การจัดหาหลักสูตร เอกสารหลักสูตร คู่มือการใช้หลักสูตร ให้เพียงพอสำหรับการปฏิบัติงานของครู และให้ ครูศึกษาทำความเข้าใจ นำไปใช้ได้ถูกต้อง

2. งานการเรียนการสอน เป็นการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้มี ประสิทธิภาพสูงสุด บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร จัดให้มีการอบรม สาธิต การแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดและประสบการณ์กับเพื่อนครู หรือผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับ การสอนใหม่ ๆ

3. งานด้านวัสดุประกอบหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอน จัดให้มีอุปกรณ์ การเรียนการสอน ตามที่หลักสูตรกำหนดให้ครบถ้วนทุกกลุ่มประสบการณ์ ส่งเสริมให้ครู ผู้สอนใช้อุปกรณ์การเรียนการสอนให้ตรงกับวัตถุประสงค์ เนื้อหา และกิจกรรมของ นักเรียน เลือกใช้อุปกรณ์สื่อรอบตัวมาใช้ประโยชน์

4. งานวัดผลและประเมินผล จัดให้มีการวัดผลและประเมินผล ให้เป็นไปตาม หลักเกณฑ์ที่กำหนด ปรับปรุงและสร้างเครื่องมือวัดผลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ติดตามและ ตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวัดผล ประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ

5. งานห้องสมุด จัดทำและจัดหาเอกสาร หนังสือ สำหรับค้นคว้าหาความรู้ สำหรับครูและนักเรียนให้เพียงพอ เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ ยิ่งขึ้น ช่วยให้ครูและนักเรียนมีความรู้กว้างขวางยิ่งขึ้น

6. งานนิเทศภายใน จัดให้มีการนิเทศภายในอย่างสม่ำเสมอ ตามขั้นตอน กระบวนการนิเทศภายใน การเยี่ยมชั้นเรียน เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของครู และ พัฒนาการเรียนการสอน

7. งานประชุมอบรมทางวิชาการ จัดให้มีการประชุมครูในโอกาสต่าง ๆ เพื่อ ประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนความรู้ทางวิชาการ ตลอดจนประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการเรียน การสอน เพื่อนำมาพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

ฉะนั้น การบริหารงานวิชาการของโรงเรียน จึงมีขอบข่ายพอสรุปได้ดังนี้

1. งานด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้
2. งานการเรียนการสอน

3. งานด้านวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน
4. งานวัดผลประเมินผล
5. งานห้องสมุด
6. งานนิเทศการศึกษา
7. งานประชุมอบรมทางวิชาการ

การบริหารงานบุคคล

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536: 4) ให้ความหมายของการบริหารงานบุคคล หมายถึง การดำเนินการ หรือจัดการเกี่ยวกับบุคคลในหน่วยงานในอันที่จะให้บุคคลมาปฏิบัติงานตามความต้องการ และเพื่อให้บุคลากรปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

เสนาะ ดิยาวี (2537: 6) ให้ความหมายว่า การบริหารงานบุคคล คือ การจัดระเบียบและดูแลบุคคลให้ทำงาน เพื่อให้บุคคลใช้ความรู้ความสามารถของตนเองให้มากที่สุด รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชาในองค์กรนั้น

เมธี ปิณฑานนท์ (2529: 3) สรุป การบริหารงานบุคคล หมายถึง ความเพียรพยายามในการจัดการให้บุคคลในหน่วยงานทุกตำแหน่งปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยพยายามทำให้บุคคลเหล่านั้นได้เห็นว่างานของเขาเจริญก้าวหน้าตามจุดมุ่งหมายของเขา และขณะเดียวกัน ผู้บริหารก็พยายามที่จะทำให้จุดประสงค์ของบุคลากรบรรลุผล โดยให้เกิดความกลมกลืน และความสัมพันธ์อย่างเหมาะสม ทั้งความต้องการของบุคคล และองค์กร

ฉฐนิภา คูปรรัตน์ (ม.ป.ป.: 2) ได้ให้ความหมาย การบริหารงานบุคคล หมายถึง การบริหารทรัพยากรมนุษย์ เพื่อใช้คนให้เหมาะกับงาน ตามวัตถุประสงค์ และความต้องการของหน่วยงาน

สรุปได้ว่า การบริหารงานบุคคล หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับบุคคล เริ่มตั้งแต่การเข้าปฏิบัติงานจนถึงการให้พ้นออกจากราชการ เพื่อให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุด ตามวัตถุประสงค์ และตามความต้องการของหน่วยงาน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536: 10) กำหนดว่า การบริหารงานบุคคลภายในโรงเรียนประถมศึกษา จะประกอบไปด้วย ภาระงานหลัก 4 ประการ คือ

1. การจัดบุคลากรเข้าปฏิบัติงาน เป็นการพิจารณาหน้าที่และภารกิจของบุคลากร ตามช่องทางที่โรงเรียนดำเนินการ กำหนดบทบาทหน้าที่ และมอบหมายให้บุคลากรได้ ปฏิบัติ ตามความรู้ความสามารถ
2. การพัฒนาและธำรงรักษาบุคลากร เป็นการวางแผนและกำหนดขั้นตอนวิธีการ ในการพัฒนาและธำรงรักษาบุคลากร จัดให้มีสวัสดิการด้านต่าง ๆ เสริมจากสวัสดิการที่ทาง ราชการจัดให้
3. การรักษาระเบียบวินัย เป็นการให้ความรู้ในการปฏิบัติงาน ปฏิบัติตนแก่ บุคลากร การพิจารณาให้การสนับสนุนบุคลากรที่ปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบวินัย และ การดำเนินการแก้ไขปัญหาของบุคลากรที่ไม่ปฏิบัติตามวินัย
4. การประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร ได้แก่ การประเมินผลงานของ บุคลากร เพื่อพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือนประจำปี ประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร เพื่อเลื่อนตำแหน่ง การประเมินผลเพื่อพัฒนาบุคลากร และการประเมินผลการปฏิบัติงาน ของบุคลากร

นพพงษ์ บุญจิตราคุลย์ (2534: 20) กำหนดการบริหารงานบุคคล ดังนี้

1. การคัดเลือกและการสรรหาบุคลากร
2. การบำรุงรักษาบุคลากร
3. การพัฒนาบุคลากร
4. การให้พ้นออกจากงาน

กล่าวโดยสรุป การบริหารงานบุคคล ประกอบด้วย ขอบข่าย ภาระงานของโรงเรียน ดังนี้

1. การจัดบุคลากรเข้าปฏิบัติงาน
2. การพัฒนาและบำรุงรักษาบุคลากร
3. การรักษาระเบียบวินัย
4. การประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร

การบริหารงานกิจการนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536: 22) ได้ให้ความหมายงานกิจการนักเรียน หมายถึง งานเกี่ยวกับตัวนักเรียน และกิจกรรมนักเรียนทั้งหมด ยกเว้นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนในห้องเรียน ทั้งนี้วัตถุประสงค์ของการบริหารงานกิจการนักเรียน ก็เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนในหลักสูตรให้บรรลุผลยิ่งขึ้น

สำหรับ นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2534: 37) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารกิจการนักเรียน หมายถึง การบริหารและนิเทศงานกิจการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนในส่วนที่ไม่เกี่ยวกับการสอนในห้องเรียน การบริหารกิจการนักเรียนจะเริ่มตั้งแต่ก่อนที่เด็กจะเข้าโรงเรียน จนกระทั่งเด็กจบออกจากโรงเรียนไปแล้ว

อุทัย ธรรมเตโช (2531: 165) กล่าวว่า การบริหารงานกิจการนักเรียน หมายถึง การบริหารและการนิเทศกิจกรรมต่าง ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนในห้องเรียน การบริหารงานกิจการนักเรียนจะเริ่มตั้งแต่การสำรวจนักเรียนที่มีอายุอยู่ในเกณฑ์บังคับ ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาที่เรียกว่าสำมะโนนักเรียน การรับเข้าเรียน การลงทะเบียนนักเรียน การแบ่งกลุ่มแข่งขันกิจกรรมนอกหลักสูตรทั้งหลายที่นักเรียนจัดทำ ตลอดจนบริการเพื่อสวัสดิการที่โรงเรียนจัดให้แก่นักเรียน

สรุปความหมายของการบริหารงานกิจการนักเรียน หมายถึง การบริหาร การนิเทศ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน ตั้งแต่เด็กก่อนเข้าเรียน จนกระทั่งออกจากสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536: 22-42) ได้กำหนดขอบข่ายงานกิจการนักเรียน เป็น 4 ประการ คือ

1. งานที่โรงเรียนต้องปฏิบัติตาม พรบ. ประถมศึกษา พ.ศ. 2523 และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน ประกอบด้วย การรับเด็กเข้าเรียน การยกเว้นเด็กเข้าเรียน นักเรียนขาดเรียน นักเรียนย้ายโรงเรียน การจัดทำทะเบียนนักเรียน ข้อมูลของงานกิจการนักเรียน หลักฐานแสดงผลการเรียนของนักเรียน

2. งานที่โรงเรียนจัดบริการให้นักเรียน ประกอบด้วย การบริการสุขภาพอนามัย อาหารกลางวัน บริการแนะแนว

3. งานที่โรงเรียนต้องส่งเสริมให้มีขึ้นในโรงเรียน เป็นกิจกรรมมุ่งให้เกิดที่ตัวนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญ เช่น กิจกรรมลูกเสือ ยุวกาชาด เนตรนารี ผู้บำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน กิจกรรมสหกรณ์ กิจกรรมสร้างวินัย เป็นต้น

4. งานที่โรงเรียนต้องสร้างให้เกิดขึ้น เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับศิษย์เก่า หรือนักเรียนที่กำลังจะออกจากระบบโรงเรียน เช่น การติดตามนักเรียนที่จบจากโรงเรียนเข้าศึกษาในระดับสูงต่อไป หรือประกอบอาชีพ การรวบรวมข้อมูล การติดตามนักเรียนที่จบออกไปจากโรงเรียน การจัดตั้งชมรม สมาคมศิษย์เก่า เป็นต้น

กาญจนา ศรีภาพสินธุ์ (2533: 14) กล่าวถึงขอบข่ายของการบริหารงานกิจการนักเรียน ประกอบด้วย

1. การปกครองและการดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามอำนาจหน้าที่ของผู้บริหาร ประกอบด้วยงานต่อไปนี้

- การสำมะโนนักเรียน
- การรับนักเรียน
- การแบ่งกลุ่ม
- การประเมินผลการเลื่อนชั้น
- การรายงานผลการเรียน และพัฒนาการของนักเรียน
- การจัดทำระเบียบนักเรียน
- ระเบียบวินัย การรักษาระเบียบวินัยของนักเรียน

2. บริการและสวัสดิการต่าง ๆ ประกอบด้วย

- บริการแนะแนว
- บริการทางวิชาการ
- บริการรับส่งนักเรียน
- บริการสุขภาพอนามัย
- บริการอาหารกลางวัน
- บริการสันตนาการและพักผ่อนหย่อนใจ
- บริการความปลอดภัย
- บริการด้านอื่น ๆ ตามความจำเป็น

3. กิจกรรมนักเรียน กิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนสนับสนุนให้นักเรียนร่วมกันจัดขึ้นนอกเวลาเรียน และนอกเหนือจากหลักสูตร

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2534: 37) ได้ให้งานการบริหารงานกิจการนักเรียน มีขอบข่ายดังนี้

1. การสำรวจนักเรียนที่มีอายุอยู่ในเกณฑ์บังคับที่เรียกว่า ทำสำมะโนนักเรียน
2. การรับนักเรียน
3. การลงทะเบียนเรียน
4. การแบ่งกลุ่มชั้นเรียน
5. การปฐมนิเทศ
6. การจัดทุนการศึกษา
7. การจัดกิจกรรมนักเรียน หรือกิจกรรมเสริมหลักสูตร
8. การจัดสวัสดิการและบริการต่าง ๆ
 - 8.1 การบริการเรื่องอาหารกลางวัน
 - 8.2 การบริการสุขภาพอนามัย
 - 8.3 บริการหอพัก
 - 8.4 บริการให้คำปรึกษาหารือ หรือแนะแนว
 - 8.5 บริการให้ทำงานเพื่อหารายได้พิเศษ
 - 8.6 บริการสอนซ่อมเสริม
9. การรักษาระเบียบวินัยและความประพฤติของนักเรียน
10. การจัดทำระเบียบสะสม เก็บหลักฐาน และประวัตินักเรียน
11. การวิจัยประเมินผลและติดตามผลเมื่อนักเรียนสำเร็จไปแล้ว

จะเห็นได้ว่า ขอบข่ายของการบริหารงานกิจการนักเรียนจะครอบคลุมงานที่โรงเรียนต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา งานที่โรงเรียนจัดบริการให้นักเรียน งานที่โรงเรียนต้องส่งเสริมให้มีขึ้นในโรงเรียน และงานที่โรงเรียนต้องสร้างให้เกิดขึ้น ซึ่งตรงกับข่ายงาน ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

การบริหารงานธุรการ การเงิน และพัสดุ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536: 42-61) แบ่งการบริหารงานธุรการ การเงิน และพัสดุเป็น 4 ส่วน คือ การบริหารงานธุรการ การบริหารงานการเงิน การบริหารงานบัญชี และการบริหารงานพัสดุ โดยมีสาระดังนี้

การบริหารงานธุรการ หมายถึง การดำเนินงานอื่น ๆ ของโรงเรียนให้ดำเนินไปสู่เป้าหมาย งานธุรการจะเป็นงานประสานและสนับสนุน มีขอบข่ายงานดังนี้

1. งานสารบรรณ เป็นงานเกี่ยวกับเอกสาร หรือหนังสือราชการ เริ่มตั้งแต่การจัดทำ การรับ การส่ง การเก็บรักษา การยืม จนถึงการทำลาย
2. งานทะเบียนและรายงาน เป็นงานที่เกี่ยวกับการบันทึกหลักฐาน ข้อมูลสถิติของโรงเรียน รวมถึงการรายงานข้อมูล
3. งานรักษาความปลอดภัย เป็นงานที่เกี่ยวกับวิธีการ และการดำเนินการรักษาความปลอดภัยบุคคล เอกสาร และสถานที่ ให้พ้นจากภัยพิบัติ และเหตุอื่น ๆ
4. งานประชาสัมพันธ์ เป็นงานช่วยให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างบุคลากรภายในโรงเรียนและชุมชน

การบริหารงานการเงิน ให้หมายถึง การจ่าย การเบิก การเก็บรักษาเงิน และการนำส่งคลัง

ขอบข่ายงานการเงิน ของโรงเรียนประถมศึกษา มีดังนี้

1. เงินงบประมาณ
2. เงินนอกงบประมาณ
3. เงินรายได้แผ่นดิน

การบริหารงานบัญชี โรงเรียนประถมศึกษาจะต้องจัดทำบัญชี ตามระบบบัญชีหน่วยงานย่อย พ.ศ. 2515 ซึ่งกรมบัญชีกลางกำหนดขึ้น มีสาระสำคัญดังนี้

1. ส่วนที่เป็นสมุดบัญชี ได้แก่ สมุดเงินสด
2. ส่วนที่เป็นทะเบียน ได้แก่ ทะเบียนต่าง ๆ ที่ใช้เพื่อประโยชน์ในการควบคุมตามกระทรวงกำหนด
3. ส่วนที่เป็นรายงานการเงิน ได้แก่ รายงานต่าง ๆ ที่กระทรวงการคลังกำหนด

การบริหารงานพัสดุ ได้ให้ความหมายตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วย การพัสดุ พ.ศ. 2535 และฉบับที่ 2 พ.ศ. 2538 ให้ความหมายของการพัสดุว่า หมายถึง การ จัดทำเอง การซื้อ การจ้าง การจ้างที่ปรึกษา การจ้างออกแบบ การควบคุมงาน การแลกเปลี่ยน การเช่า การควบคุมงาน การจำหน่าย และการดำเนินงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับที่ ราชพัสดุ

การบริหารงานพัสดุ มีข่ายงานของการพัสดุ ดังนี้

1. การซื้อ การจ้าง
2. การควบคุมพัสดุเกี่ยวกับการจัดทำบัญชี การลงทะเบียนควบคุมพัสดุ ตลอดจน การเบิกจ่ายพัสดุ
3. การตรวจสอบพัสดุประจำปี
4. การจำหน่ายพัสดุ
5. การดำเนินการเกี่ยวกับที่ราชพัสดุ

พนัส หันนาคินทร์ (2524: 282) ได้แบ่งประเภทของงานธุรการในโรงเรียน เป็น ส่วนใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1. งานเกี่ยวกับการสารบรรณ คือ การติดต่อทางจดหมาย หรือเครื่องมืออื่น ๆ เช่น การใช้โทรศัพท์เพื่อติดต่อกับองค์การ หรือเอกชนอื่น ๆ ตลอดจนการเก็บหลักฐานการ ติดต่อ และการจัดการติดต่อเหล่านั้นด้วย
2. งานเกี่ยวกับการเงิน ได้แก่ การรับและการเบิกจ่ายเงิน การจัดทำบัญชี รายรับรายจ่ายเงิน ตลอดจนการควบคุม และการตรวจสอบเกี่ยวกับบัญชีการเงินของ โรงเรียน
3. งานเกี่ยวกับการจัดทำงบประมาณประจำปี
4. งานเกี่ยวกับการจัดซื้อและควบคุมพัสดุ ครุภัณฑ์
5. งานเกี่ยวกับทะเบียนนักเรียน ตลอดจนใบรับรองต่าง ๆ แก่นักเรียน งานเกี่ยวกับการจัดทำและรายงานกิจกรรมต่าง ๆ แก่ผู้บังคับบัญชาชั้นเหนือขึ้นไป เช่น รายงานประจำเดือน การจัดทำสมุดหมายเหตุ เป็นต้น
6. งานเกี่ยวกับการดูแลรักษาอาคารสถานที่ ตลอดจนการซ่อมแซมอาคารสถานที่ และครุภัณฑ์ของโรงเรียนให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเสมอ

7. งานเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ เช่น การติดต่อกับประชาชนในนามของโรงเรียน
8. งานเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยให้แก่นักเรียนในขณะที่อยู่ในโรงเรียน
9. การควบคุมตัวบุคคลที่ไม่ได้เกี่ยวกับการสอน เช่น คนงาน ภารโรง

สรุปได้ว่า การบริหารงานธุรการ การเงิน และพัสดุ ประกอบด้วยการบริหารงานธุรการ การบริหารงานการเงิน การบริหารงานบัญชี และการบริหารงานพัสดุ เป็นงานที่จะต้องปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ พระราชบัญญัติของทางราชการโดยเคร่งครัด มิเช่นนั้นอาจทำให้เกิดความเสียหายแก่ทางราชการได้ จึงต้องดำเนินการตามแนวทางที่หน่วยงานต้นสังกัดกำหนดให้ดำเนินการเป็นสำคัญ

การบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536: 5) ได้ให้ความหมายของการบริหารงานอาคารสถานที่ คือ การที่ผู้บริหารใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ ดำเนินงานอาคารสถานที่ร่วมกับบุคลากรในโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด

การบริหารงานอาคารสถานที่ เป็นการจัดการเกี่ยวกับอาคารเรียน อาคารประกอบ และบริเวณแวดล้อม ตลอดจนวัสดุ ครุภัณฑ์ และสิ่งก่อสร้างอื่น อันเป็นสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม สะดวกคล่องตัวแก่การจัดการเรียน-การสอน การดำเนินงานอื่นในโรงเรียน

สงบ มณีแสง (2527: 1) ได้ให้ความหมายของการบริหารอาคารสถานที่ว่า หมายถึง การใช้กระบวนการบริหาร เพื่อให้มีการดำเนินงานเกี่ยวกับอาคารเรียน อาคารประกอบ สถานที่ต่าง ๆ ของโรงเรียน วัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกโดยทั่วไปให้ส่งเสริมเป็นประโยชน์ หรืออำนวยความสะดวกต่อการเรียนการสอน

สรุปได้ว่า การบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก หมายถึง การที่ผู้บริหารใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ดำเนินงานอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก ร่วมกับบุคลากรในโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536: 50-51) ได้แบ่งงานอาคารสถานที่ออกเป็น 5 งาน มี

1. งานการจัดอาคารสถานที่ เป็นการวางรูปแบบของอาคารสถานที่ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และประโยชน์การใช้สอย
2. งานการใช้อาคารสถานที่ การวางแผนการใช้อาคารสถานที่ให้เกิดประโยชน์ใช้สอยมากที่สุด ต่อการเรียนการสอนภายในโรงเรียน และกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนรอบบริเวณโรงเรียน
3. งานบำรุงรักษาอาคารสถานที่ การตกแต่งอาคารสถานที่ให้สวยงาม สะอาดเหมาะสมแก่สภาพของสถานศึกษา ตรวจสอบและสำรวจสภาพของอาคารสถานที่ อุปกรณ์ต่าง ๆ และการซ่อมแซมส่วนที่ชำรุดทรุดโทรม
4. งานควบคุมดูแลอาคารสถานที่ เป็นการกำกับติดตามการใช้ การบำรุงรักษา การตกแต่ง รวมถึงการควบคุมการปฏิบัติงานของสถานที่ให้เป็นไปตามระเบียบของทางราชการ
5. งานการประเมินผลการใช้อาคารสถานที่ เป็นการประเมินผลการใช้อาคารสถานที่ เพื่อปรับปรุงและเก็บข้อมูล สำหรับการดำเนินงานในปีต่อไป

สงบ มณีแสง (2527: 5-6) ได้วางขอบข่ายการบริหารงานอาคารสถานที่ดังนี้

1. การกำหนดข้อระเบียบการศึกษาเกี่ยวกับการใช้อาคารสถานที่ บริเวณสิ่งแวดล้อม
2. ศึกษาค้นคว้าข้อมูล เพื่อการวางแผนอาคารสถานที่
3. กำหนดคุณลักษณะสภาพแวดล้อม และประโยชน์ใช้สอยต่าง ๆ
4. วางแผนผังบริเวณอันเป็นแผนแม่บท
5. กำหนดการวางแผนในการใช้อาคารสถานที่ต่าง ๆ ตามหลักสูตร
6. ร่วมมือ ประสานงาน กับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการสร้างอาคารสถานที่
7. บำรุงรักษาอาคารสถานที่

8. วางแผนกำหนดเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ
9. การตกแต่งอาณาบริเวณอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมในโรงเรียน
10. การควบคุมการใช้อาคารสถานที่ และบริเวณสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ
11. การศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการก่อสร้าง
12. การประเมินผลการบริหารอาคารสถานที่

กิติมา ปรีดีดิลก (2532: 198) แบ่งขอบข่ายงานบริหารงานอาคารสถานที่ออกเป็น 5 อย่าง ดังนี้

1. การจัดสร้างอาคารสถานที่
2. การใช้อาคารสถานที่
3. การบำรุงรักษาอาคารสถานที่
4. การควบคุมดูแลอาคารสถานที่
5. การประเมินผลการใช้อาคารสถานที่

จะเห็นได้ว่าขอบข่ายการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และของ กิติมา ปรีดีดิลก เหมือนกัน และครอบคลุมที่สุดดังนี้

1. การจัดอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก
2. การใช้อาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก
3. การบำรุงรักษาอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก
4. การควบคุมอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก
5. การประเมินผลการใช้อาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก

การบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

การบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง งานที่เกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทั้งในด้านการให้ความช่วยเหลือชุมชน และการรับความช่วยเหลือจากชุมชน ตลอดจนการติดต่อสัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอก

เพื่อให้มีความเข้าใจที่ดีต่อโรงเรียน และสามารถให้การสนับสนุนกิจการของโรงเรียนด้วยดี (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2536: 92)

สุรีย์ สุเมธีนิมิต (2526: 1) กล่าวถึง การบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนว่า เป็นการอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย ซึ่งมีความสำคัญ ความเต็มใจ ความตั้งใจ และมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตามความต้องการของสังคม

สรุป การบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง การร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย เพื่อให้มีความเข้าใจที่ดีต่อโรงเรียน และสามารถในการให้การสนับสนุนกิจการของโรงเรียนด้วยดี

ขอบข่ายของการบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ได้มีผู้สรุปไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536: 92-93) ได้แบ่งงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ออกเป็น 6 งานดังนี้

1. งานการให้บริการชุมชนต่างๆ ได้แก่ การให้บริการอาคารสถานที่ การให้ความรู้และวิชาการแก่ชุมชน การให้บริการด้านบุคลากรแก่ชุมชน และด้านวัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น
2. งานการรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน เป็นการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือโรงเรียน ทั้งด้านการเงิน อุปกรณ์ และแนวคิด
3. งานเกี่ยวกับกรรมการศึกษา เป็นการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือโรงเรียนในด้านต่าง ๆ ในรูปแบบของกรรมการศึกษา
4. งานเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ เป็นการดำเนินงานและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เอื้อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และหน่วยงานอื่น ๆ
5. งานการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ เป็นงานที่โรงเรียนสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ เพื่อสนับสนุนกิจการของโรงเรียน

6. งานประชาสัมพันธ์ เป็นการเผยแพร่ข่าวสารและผลงานของโรงเรียน เพื่อสร้างความเข้าใจอันดี ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ

ภิญโญ สาธร (2526: 218-219) ได้กล่าวถึง การบริหารงานโรงเรียนกับชุมชนว่า ผู้บริหารควรพิจารณาใน 6 ประการ ต่อไปนี้

1. ผู้บริหารการศึกษาทุกระดับ ควรถือว่าโรงเรียนเป็นของประชาชน รัฐจัดโรงเรียนขึ้น เพื่อผลประโยชน์ของประชาชน
2. ผู้บริหารการศึกษา ควรอยู่ใกล้ชิดกับประชาชน มีงานทางวัฒนธรรมและศาสนา ที่ไหนพอจะไปร่วมก็ควรไป เพื่อรักษามนุษยสัมพันธ์และความร่วมมือที่ดีกับประชาชน
3. เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรู้เห็นกิจกรรมของโรงเรียนตามสมควร หรือทุกโอกาสที่ทำได้
4. แนะนำครูให้ออกไปพบปะผู้ปกครอง หรือเยี่ยมเยียนนักเรียนที่บ้าน ถ้าพอจะทำได้ และโอกาสอำนวย เพื่อสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวตามแบบวัฒนธรรมไทย
5. มีทางใดที่โรงเรียนพอจะช่วยพัฒนาชาวบ้านด้วยการให้การศึกษาทั้งในวิชาสามัญ และวิชาชีพ ผู้บริหารไม่ควรเพิกเฉย แต่ควรให้ทุกโอกาสที่พอจะทำได้
6. การรับความช่วยเหลือทางการเงิน ซึ่งนำมาบำรุงโรงเรียน โดยการให้เกียรติแก่ผู้ให้ด้วยวิธีการอย่างดี และเอิกเกริกก็ควรให้เป็น ไปด้วยความรอบคอบ และคำนึงถึงความรู้สึกของประชาชน อันจะเป็นผลดีแก่โรงเรียนด้วย

สรุปได้ว่า ขอบข่ายของการบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ประกอบด้วย การบริหารงานเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์โรงเรียน การให้บริการชุมชน การร่วมกิจกรรมของชุมชน การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจการของโรงเรียนและเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงาน

4. ความเป็นมาของโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน

ประเทศไทยของเรานั้น เป็นประเทศที่คงความเป็นเอกราชอธิปไตยมายาวนาน ตามประวัติศาสตร์ รัฐบาลและกองทัพมีความจำเป็นจะต้องปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ของชาติ เพื่อรักษาความเป็นรัฐเอกราชตลอดไป โดยดำเนินงานด้านการพัฒนาตามยุทธศาสตร์การต่อสู้

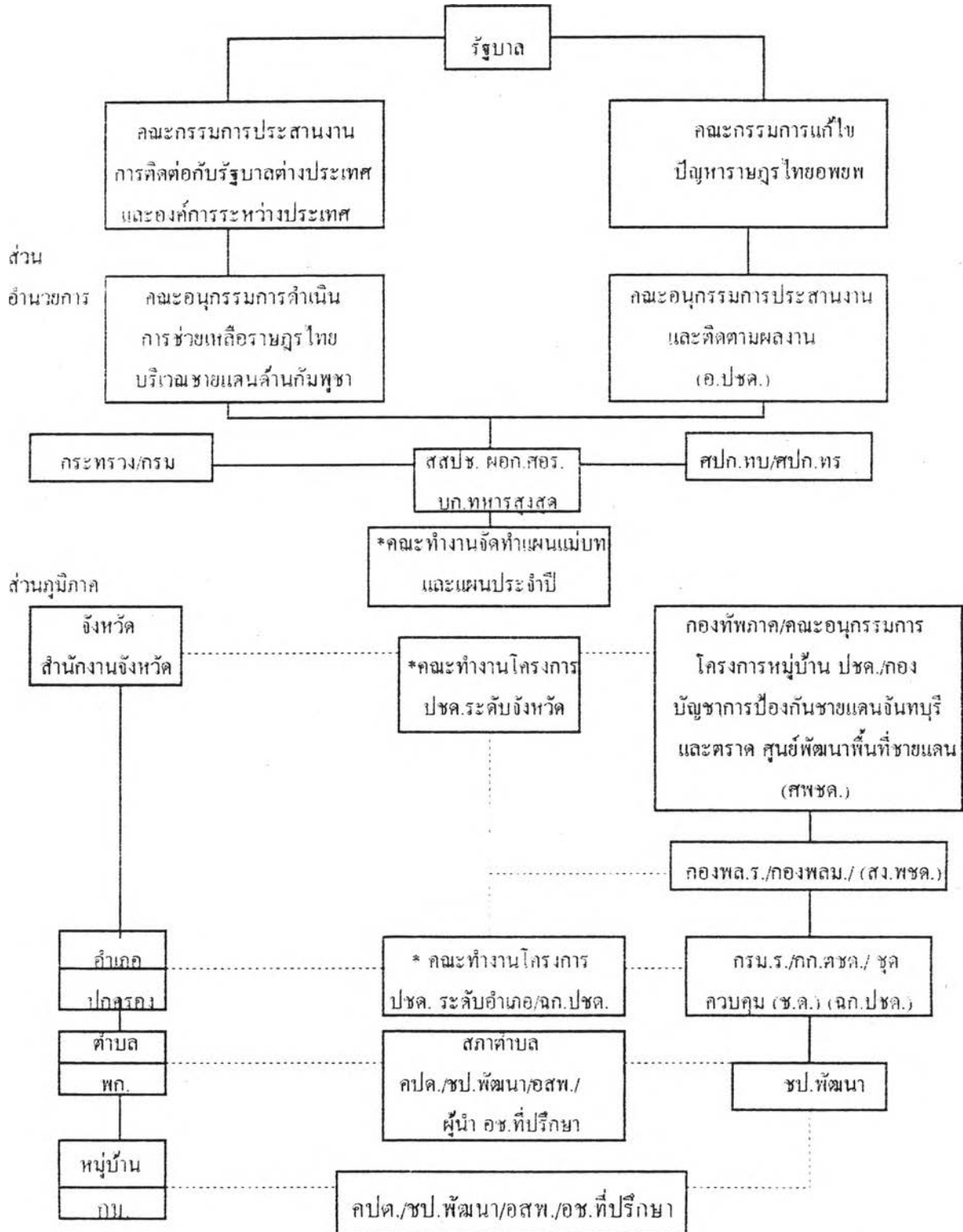
แบบเบ็ดเสร็จ ได้มุ่งเน้นที่จะพัฒนาพื้นที่ และพัฒนาคนตามแนวชายแดน ให้มีศักยภาพ และความมั่นคงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และการทหาร เปรียบเสมือนเป็นการ สร้างรั้ว หรือสร้างปราการคน เพื่อป้องกันประเทศเมื่อมีภัยคุกคาม โดยยึดหลักการที่ว่า ฝึกกำลังทุกรูปแบบของคนในชาติ ตลอดจนใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของชาติเข้าทำ การต่อสู้ เพื่อป้องกันและรักษาเอกราชอธิปไตยของชาติไว้

ในปี 2521 สภาพการณ์ของประเทศต่าง ๆ ในอินโดจีนอยู่ในขั้นวิกฤติ ทั้งนี้เพราะ การกระทำของภัยคอมมิวนิสต์ ประชาชนชาวกัมพูชาต่างอพยพหลังไหลเข้ามาตามแนว ชายแดนไทย สร้างความเดือดร้อนให้กับราษฎรไทยตามแนวชายแดนในขั้นต้น เพื่อ บรรเทาความเดือดร้อนของราษฎรไทยที่ประสบภัย อันเนื่องมาจากผู้ก่อการร้าย คอมมิวนิสต์และภัยจากนอกประเทศ และสร้างขวัญกำลังใจในการดำเนินชีวิตของราษฎร ตามแนวชายแดนให้ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน จึงจัดทำโครงการ หมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนขึ้น

โครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน เป็นโครงการที่ได้จัดทำขึ้นเพื่อช่วยเหลือ ราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากการต่อสู้บริเวณชายแดน จากการกระทำของผู้ก่อการร้าย คอมมิวนิสต์ และกำลังจากภายนอกประเทศ โดยมีมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 11 เมษายน 2521 ได้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่ง เพื่อแก้ไขปัญหาราษฎรไทยอพยพ โดยมี ฯพณฯ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ขณะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นประธานแก้ไขปัญหาราษฎรไทยอพยพ เนื่องจากการกระทำของผู้ก่อการร้าย คอมมิวนิสต์ และกองกำลังจากภายนอกประเทศ ได้พิจารณาถึงแผนการต่างๆที่จะช่วย ราษฎร แผนการช่วยเหลือมีทั้งแผนการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และโครงการระยะยาว สำหรับโครงการระยะสั้นนั้น ให้มีการจัดตั้งหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนขึ้น และเสนอ ความคิดเห็นต่าง ๆ ไปยังคณะรัฐมนตรี ซึ่งจากการพิจารณาแล้ว คณะรัฐมนตรีได้มีมติ อนุมัติเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2521 ให้จัดตั้งหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย-กัมพูชา การดำเนินงานโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย-กัมพูชาได้รับผลดี คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติอนุมัติหลักการ ให้จัดตั้งหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย-ลาว ไทย-พม่า และไทย-มาเลเซีย เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2524 ขึ้นอีก

ปัจจุบันมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นประธาน และหัวหน้าฝ่ายยุทธการ ศูนย์อำนวยการร่วมกองบัญชาการทหารสูงสุด เป็นกรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการ ดังรายละเอียดตามแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 1 โครงสร้างการบริหารโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน

_____ = สาขาบริหาร - - - - - = สาขาการประสานงาน * = จัดตั้งขึ้นใหม่
ที่มา : โครงการหมู่บ้านป้องกันตนเอง (กองบัญชาการทหารสูงสุด, 2538: 22)

โดยเนื้อหาหลักแล้ว โครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนมีบทบาทซึ่งถูกกำหนดให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 61 ในอันที่รัฐจะมีหน้าที่จัดให้มีกำลังทหารรักษาเอกราช ความมั่นคงของรัฐ และผลประโยชน์แห่งชาติ จึงได้กำหนดนโยบายในการดำเนินงาน หมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนขึ้น โดยเน้นหนักเพื่อช่วยเหลือราษฎรที่อาศัยอยู่บริเวณชายแดนที่ได้รับความเดือดร้อนจากการกระทำของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ และกำลังจากภายนอกประเทศ รวมทั้งปัญหาผู้หลบหนีเข้าเมืองและชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ที่อยู่บริเวณชายแดนไทย โดยมีหลักการสำคัญที่จะไม่ให้ราษฎรละทิ้งหมู่บ้าน และละทิ้งพื้นที่บริเวณชายแดนให้อาศัยอยู่ในหมู่บ้านใกล้ชายแดนเป็นหลัก ทั้งนี้เพื่อป้องกันฝ่ายตรงข้ามจะเข้ามาใช้พื้นที่บริเวณชายแดนที่ไม่มีราษฎรอยู่อาศัยได้สะดวกยิ่งขึ้น

นอกจากจะเป็นการให้ความช่วยเหลือราษฎรในขั้นต้น เพื่อบรรเทาทุกข์ของราษฎรที่ประสบเคราะห์กรรมโดยรีบด่วน ทันต่อเหตุการณ์แล้ว ยังได้มุ่งที่จะพัฒนาความเป็นอยู่ของราษฎรให้ดีขึ้น เพื่อให้ราษฎรสามารถยืนหยัดอยู่ในพื้นที่ชายแดนได้ โดยจัดตั้งหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนขึ้น

วิธีการจัดตั้งหมู่บ้าน ให้นาระบบ 3 ระบบมารวมกัน ได้แก่ ระบบประชากร ระบบป้องกัน และระบบพัฒนา

1. ระบบประชากร หมายถึง การรวบรวมราษฎรที่อาศัยอยู่กระจัดกระจายในพื้นที่ล่อแหลมต่ออันตรายบริเวณชายแดนมาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นใหม่ ใกล้กับหมู่บ้านที่ตนอาศัยอยู่เดิม หรือจัดตั้งหมู่บ้านที่มีอยู่แล้วนั้นขึ้นเป็นหมู่บ้านตามโครงการพร้อมกันนั้น ให้วางผังหมู่บ้าน และจัดสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานภายในหมู่บ้าน ให้ประชาชนประมาณ 100-300 ครอบครัวขึ้นไป ได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น โรงเรียน สถานอนามัย ศาลาประชาคม แหล่งน้ำ ถนน เป็นต้น

2. ระบบป้องกัน ได้แก่ การจัดให้ราษฎรในหมู่บ้านสามารถป้องกันตนเอง และจากภัยของฝ่ายตรงข้ามได้ในขั้นต้น โดยการสร้างที่หลบภัยภายในหมู่บ้าน หอกระจายข่าว วิทยุติดต่อสื่อสารกับหน่วยทหาร ตำรวจตระเวนชายแดน และอำเภอ ให้ราษฎรได้รับการฝึกเกี่ยวกับการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน การข่าว การติดต่อสื่อสาร การรักษาความปลอดภัย และการป้องกันหมู่บ้าน

3. ระบบพัฒนา ได้แก่ การช่วยเหลือราษฎรให้มีที่อยู่อาศัยและที่ทำกินเป็นของตนเอง ยกฐานะความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น จะได้รับที่ดินที่อยู่อาศัย

หน่วยงานของส่วนราชการที่มีส่วนรับผิดชอบโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ในงานระบบหลัก 3 ระบบ ดังกล่าวมาแล้ว ได้แก่

1. กระทรวงกลาโหม ประกอบด้วย
 - 1.1 กองบัญชาการทหารสูงสุด
 - 1.2 กองทัพบก
 - 1.3 กองทัพเรือ
2. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ประกอบด้วย
 - 2.1 กรมชลประทาน
 - 2.2 กรมประมง
 - 2.3 กรมปศุสัตว์
 - 2.4 กรมป่าไม้
 - 2.5 กรมที่ดิน
 - 2.6 กรมวิชาการเกษตร
 - 2.7 กรมส่งเสริมการเกษตร
 - 2.8 กรมส่งเสริมสหกรณ์
 - 2.9 สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
3. กระทรวงพาณิชย์
4. กระทรวงมหาดไทย ประกอบด้วย
 - 4.1 สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท
 - 4.2 กรมที่ดิน
 - 4.3 กรมการพัฒนาชุมชน
 - 4.4 กรมโยธาธิการ
5. กระทรวงศึกษาธิการ
 - 5.1 กรมอาชีวศึกษา
 - 5.2 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

6. กระทรวงสาธารณสุข
7. กระทรวงอุตสาหกรรม ประกอบด้วย
 - 7.1 กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม
8. สภาพความมั่นคงแห่งชาติ และ
9. องค์กรอื่น ๆ ได้แก่ ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง องค์กรของเอกชน และองค์กรช่วยเหลือระหว่างประเทศ

ฉะนั้น ลักษณะการดำเนินการของโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน จึงมีลักษณะคล้ายกับการทำงานในลักษณะยุทธศาสตร์ การต่อสู้เบ็ดเสร็จ เป็นการผนึกกำลังของทหาร พลเรือน และประชาชนตามแนวชายแดน ได้มีความอยู่ดี กินดี ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีส่วนร่วมในการพัฒนาบ้านเมือง ช่วยเหลือตนเองได้ และมีความสามารถในการต่อต้านกำลังของศัตรูจากภายนอกประเทศ โดยใช้ระบบป้องกันที่มีประสิทธิภาพ

เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล และยุทธศาสตร์การป้องกันประเทศแบบเบ็ดเสร็จ รัฐบาลจึงกำหนดให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการให้บรรลุผล โดยมีจุดมุ่งหมายหลักร่วมกันดังนี้

1. เป็นหมู่บ้านที่มีความพร้อมตามแผนยุทธศาสตร์การต่อสู้แบบเบ็ดเสร็จ
2. ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ไม่อพยพออกจากพื้นที่
3. ประชาชนมีขีดความสามารถที่จะพัฒนาทำให้เกิดการผลิตรายได้ พึ่งตนเองได้ ทางเทคโนโลยี และมีคุณภาพชีวิตที่ดี

การดำเนินการตามจุดมุ่งหมาย เพื่อให้สัมฤทธิ์ผลของโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ซึ่งกำหนดวัตถุประสงค์ให้ทุกหน่วยงานร่วมกันปฏิบัติ ดังนี้

1. เป็นการสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความหวงแหน จะไม่ละทิ้งถิ่นฐาน สามารถป้องกันตนเองให้พ้นภัยคุกคามได้ระดับหนึ่ง
2. ช่วยให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น
3. ช่วยให้ประชาชนมีรายได้เศรษฐกิจดีขึ้น
4. หมู่บ้านมีความเจริญทัดเทียมหรือดีกว่าหมู่บ้านของประเทศเพื่อนบ้าน

5. เป็นการสร้างรัฐประชาชน ตามแนวชายแดนประเทศ (สถาบันวิจัยประชากร และสังคม, 2538: 2)

การคัดเลือกที่ตั้งหมู่บ้าน ตามโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน
การเลือกที่ตั้งหมู่บ้าน การคัดเลือกในการจัดตั้งหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนนั้น

พิจารณาจากหลักการรวม 4 ประการ คือ

1. เป็นพื้นที่ที่อยู่ในแนวทางการเคลื่อนที่ทางทหารของฝ่ายตรงข้าม ตลอดจนกำลังจากภายนอกประเทศ หรือช่องทางรุกหลักของฝ่ายตรงข้ามที่ไม่อยู่ห่างจากชายแดนมากนัก
2. เป็นพื้นที่ที่ได้รับ หรือคาดว่าจะได้รับผลกระทบกระเทือนจากผู้อพยพ เนื่องจากอยู่ในแนวเส้นทางเคลื่อนที่ของราษฎรที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยทั้งด้าน กัมพูชา ลาว และพม่า
3. เป็นพื้นที่ที่มีการกระทบกระทั่งตามแนวชายแดน ฝ่ายตรงข้ามอาจส่งกำลังขนาดเล็กเข้ามาปฏิบัติการ หรือใช้อาวุธต่อราษฎรตามแนวชายแดนในพื้นที่ต่าง ๆ
4. เป็นหมู่บ้านที่ประชาชนไม่สามารถช่วยเหลือตนเองทางเศรษฐกิจได้

การดำเนินงานหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนจากระบบการจัดตั้งหมู่บ้านดังกล่าว เป็นการผสมผสานระหว่างโครงการด้านความมั่นคงและโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ระดับหมู่บ้าน

1. ด้านความมั่นคง มุ่งเน้นการจัดระเบียบหมู่บ้าน การรวบรวมราษฎรที่อยู่กระจัดกระจายมาจัดให้อยู่ในหมู่บ้านที่จัดตั้งใหม่ หรือนำหมู่บ้านที่มีอยู่แล้วมาจัดระบบใหม่ การจัดองค์กรเพื่อการฝึกอบรมด้านการป้องกันตนเอง การร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการสื่อข่าว การลาดตระเวนและการรักษาความปลอดภัยในหมู่บ้าน โดยมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิดกับระดับจังหวัด อำเภอ ทั้งของฝ่ายปกครอง ทหาร และตำรวจตระเวนชายแดน การก่อสร้างหลุมหลบภัย หอกระจายข่าว จัดหาวิทยุติดต่อสื่อสาร และการเตรียมพื้นที่อพยพ สร้างที่พักชั่วคราว หากจำเป็นต้องอพยพจากหมู่บ้าน

2. การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมระดับหมู่บ้าน เป็นการเร่งรัดพัฒนาหมู่บ้าน เป้าหมายให้สามารถช่วยเหลือตนเองด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยดำเนินกิจกรรมที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และความต้องการของชุมชน ช่วยเหลือราษฎรให้มีที่อยู่อาศัย และ

ที่ทำกินเป็นของตนเอง มีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้นจะได้ไม่ละทิ้งหมู่บ้าน และละทิ้งชายแดน ให้อาศัยอยู่ในหมู่บ้านบริเวณชายแดนเป็นหลัก โดยวางระบบการพัฒนาให้สอดคล้องกับ แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ (กองบัญชาการทหารสูงสุด, 2539: 3)

การจัดตั้งหมู่บ้านในโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย จังหวัดสระแก้ว ชายแดนไทยตั้งแต่จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ สระแก้ว จันทบุรี และตราด เป็นชายแดนที่ติดกับประเทศกัมพูชา ถึงแม้ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์จะไม่ปรากฏความเคลื่อนไหวแล้วก็ตาม แต่การสู้รบภายในประเทศกัมพูชา เพื่อแย่งชิงอำนาจของฝ่ายต่าง ๆ ยังดำเนินการอย่างยืดยาว และไม่มีท่าทีที่จะยุติลงเมื่อใด บางครั้งมีการอพยพหลบหนีเข้ามาในประเทศไทย และจัดตั้งกองกำลังต่อต้านขึ้นตามแนวชายแดนไทย กองกำลังทหารกัมพูชา จึงได้ทำการกวาดล้างกองกำลังดังกล่าว และบางครั้งได้โจมตีลูก้าแนวชายแดนเข้ามาโจมตีหมู่บ้านที่อยู่ในบริเวณหลายครั้ง ทำให้ราษฎรตามแนวชายแดนเดือดร้อน ต้องอพยพและทิ้งที่อยู่ที่ทำกินตามแนวชายแดนไป โดยปล่อยให้เป็นที่รกร้างว่างเปล่า มิได้ใช้ประโยชน์จำนวนมาก โดยเฉพาะด้านจังหวัดสระแก้ว จะได้รับผลกระทบมากที่สุด

ปี พ.ศ. 2527 กองทัพบกที่ 1 ได้เล็งเห็นว่า พื้นที่หน้าแนวคลองชลประทาน คลองยุทธศาสตร์ ตามแนวชายแดนตั้งแต่อำเภอตาพระยา จนถึงคลองหาด จังหวัดสระแก้ว ความยาวประมาณ 165 กิโลเมตร คิดเป็นเนื้อที่ประมาณ 2 แสนไร่ เป็นพื้นที่เสียไปโดยเปล่าประโยชน์ ทั้งนี้เนื่องจากราษฎรไม่กล้าออกไปประกอบอาชีพทำมาหากิน หรือทำประโยชน์ดังกล่าว เพราะหวั่นเกรงอันตรายจากการสู้รบของกองกำลังภายนอกประเทศ อีกทั้งพรมแดนนั้นยากแก่การสังเกตว่าบริเวณไหนเป็นกัมพูชา บริเวณไหนเป็นเขตไทย เลยทำให้เกิดการลุกจ้าแดน จากกองกำลังฝ่ายต่าง ๆ ของกัมพูชา ซึ่งขาดระเบียบวินัย และผู้นำขาดความรับผิดชอบอยู่ตลอดเวลา และได้ทิ้งร่องรอยแห่งความเดือดร้อน และความสูญเสียตลอดมา โดยเฉพาะในฤดูเก็บเกี่ยว ซึ่งราษฎรจะต้องเก็บเกี่ยวพืชผล ในบางพื้นที่ที่มีความล่อแหลมจะถูกกลุ่มโจรไม่ทราบฝ่ายปล้นอยู่เสมอ จึงได้เสนอแนวคิดที่จะจัดตั้งหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย จังหวัดสระแก้วขึ้น และได้รับอนุมัติเมื่อวันที่ 30 กันยายน 2527 ทั้งสิ้นรวม 57 หมู่บ้าน (กองกำลังบูรพา, 2537: 2)

5. โรงเรียนประถมศึกษา ในหมู่บ้านในโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทย จังหวัดสระแก้ว

สำนักงานการศึกษาจังหวัดสระแก้ว มีพื้นที่ในการบริหารการศึกษา ครอบคลุมพื้นที่ 7 อำเภอ คือ อำเภอเมืองสระแก้ว อรัญประเทศ ตาพระยา วัฒนานคร คลองหาด เขาคอกรรจ์ และกิ่งอำเภอโคกสูง มีจำนวนโรงเรียนในสังกัดทั้งสิ้น 291 โรงเรียน และมีโรงเรียนประถมศึกษา ในหมู่บ้านในโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนไทยใน 4 อำเภอ คือ อำเภออรัญประเทศ ตาพระยา คลองหาด และ กิ่งอำเภอโคกสูง รวมทั้งสิ้น 36 โรงเรียน โดยเปิดการสอนระดับก่อนประถมศึกษา 33 โรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2538: 19)

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คือ

สุทธิลักษณ์ มณีศรี (2538: ง) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการบริหารงาน โรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนระดับก่อนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 4 พบว่าสภาพการบริหารงานด้านการจัดโครงสร้างองค์การ จัดเป็นชั้นอนุบาล มีครูทำหน้าที่หัวหน้างานรับผิดชอบด้านหลักสูตร และการสอนใช้แนวการจัดประสบการณ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สพช.) ด้านการเงิน มีการวางแผนการใช้เงิน ด้านบริการสนับสนุนด้านธุรการ มีครูเป็นผู้รับผิดชอบงานโดยตรง ด้านการบริหารงานบุคคล จัดให้ครูสอนชั้นเดียวทุกกิจกรรม ด้านการบริหารกิจการนักเรียน มีการจัดกิจกรรมครบตามที่ สพช. กำหนด ด้านอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก มีการวางแผนระยะยาวและจัดทำแผนการใช้ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีการจัดทำแผนประชาสัมพันธ์ ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม มีการให้ชุมชนร่วมกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาของโรงเรียน

ปัญหาที่มีผู้ระบุสูงสุดในแต่ละด้าน ได้แก่ ขาดครูสาขาอนุบาลศึกษา หรือสาขาปฐมวัย ขาดเอกสารประกอบหลักสูตรเพื่อการค้นคว้า งบประมาณที่ได้รับจัดสรรไม่เพียงพอ ขาดวัสดุในการผลิตสื่อ ขาดอุปกรณ์การออกกำลังกายสำหรับนักเรียน ขาดสถานที่เล่นของเด็ก ห้องน้ำ ห้องส้วมไม่เป็นสัดส่วนสำหรับเด็กระดับก่อนประถมศึกษา ชุมชน

ไม่มีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะร่วมกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ครูขาดความรู้เกี่ยวกับการวิจัยในห้องเรียน

สมควร บุนกี้ (2538: ง) ได้ทำการวิจัย เรื่อง สภาพและปัญหาการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่บนเกาะ (กรณีศึกษาเฉพาะจังหวัดตราด) พบว่า สภาพการบริหารงานวิชาการมีการบริหารครบทุกด้านตามที่ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สพช.) กำหนด มีการปรับหลักสูตรให้เข้ากับสภาพท้องถิ่น การจัดการเรียนการสอน จัดครูเข้าสอนโดยให้ครูเลือกตามความถนัด ความสนใจ และตกลงกันเอง การวัดและประเมินผล การประเมินตามระเบียบของ สพช. มีการจัดห้องสมุดหรือมุมหนังสือ ผู้บริหารเป็นผู้มีเทศภายใน การบริหารงานบุคลากร ผู้บริหารเป็นผู้ประเมินผลการปฏิบัติงานของครู การบริหารงานกิจการนักเรียน ดำเนินการครบตามขอบข่ายของ สพช. มีการจัดบริการให้นักเรียน รวมทั้งบริการสุขภาพ อาหารกลางวัน และการแนะแนวด้านอาชีพ การศึกษาต่อ งานธุรการ การเงิน และพัสดุ งบประมาณส่วนใหญ่ได้จากต้นสังกัด และจัดสรรตามความสำคัญของโครงการ พัสดุได้รับจากต้นสังกัด และการบริจาค มีการลงทะเบียน งานอาคารสถานที่ ไม่มีการจัดทำแผนหลัก แต่มีการบำรุงรักษา และควบคุมการใช้งาน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ส่วนใหญ่โรงเรียนให้บริการอาคารสถานที่แก่ชุมชน และชุมชนให้ความช่วยเหลือด้านวัสดุและแรงงาน

รุ่งฤดี วิเศษนคร (2534: ง) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนประถมศึกษา ในหมู่บ้านในโครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดนด้านไทย-กัมพูชา พบว่าโรงเรียนส่วนมากเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ลักษณะที่ตั้งไม่เหมาะสม ผู้บริหาร และครูส่วนมากไม่ค่อยมั่นใจในความปลอดภัย มีความพร้อมในการนำหลักสูตรไปใช้ระดับปานกลาง ทางคณะครูไม่ได้จัดทำเอกสารเสริมหลักสูตรในกลุ่มประสบการณ์ใด ครูส่วนมากใช้วิธีสอนโดยการบรรยายและสอนเนื้อหาได้ไม่ครบ ในเนื้อหาบางกลุ่มที่ครูไม่สามารถดำเนินการสอนได้เอง จะแก้ปัญหาโดยให้เพื่อนครูที่มีความสามารถช่วยสอนแทน สื่อการสอนที่โรงเรียนใช้ประจำ คือ บัตรคำ ครูส่วนมากใช้วิธีวัดและประเมินผลนักเรียนโดยวิธีสังเกตและบันทึกพฤติกรรมควบคู่ไปกับการใช้แบบทดสอบ โดยครูวิชาการกลุ่มโรงเรียนเป็นผู้สร้างเครื่องมือวัดผลให้ การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรโรงเรียน

ใช้เวลาเรียนจัดทำโดยได้รับงบประมาณสนับสนุนการจัดกิจกรรมจากการบริจาคของครู
นักเรียน และผู้ปกครองเป็นส่วนใหญ่

ปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน คือ เอกสารประกอบหลักสูตร สื่อการสอน
มีจำนวนไม่เพียงพอ ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนใน
เนื้อหา บางกลุ่มประสบการณ์ และไม่สามารถสร้างเครื่องมือวัดผลตามจุดประสงค์การ
เรียนรู้ให้ครบตามที่เสนอแนะไว้ในแผนการสอนได้ ขาดเงินงบประมาณสนับสนุน
การผลิตสื่อการสอนและการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร นอกจากนี้ในช่วงที่มีการสู้รบ
เกิดขึ้นบริเวณชายแดน นักเรียนจะขาดเรียนมาก และยังทำให้ครูและนักเรียนขวัญเสีย
ไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามปกติได้